

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' בשלח תשע"ט | גליון מס' 119

כתיבה ועריכה: הרב יצחק קורלנסקי

התיקון הנכון לימי השובבי"ם

מקור ענין ימי השובבי"ם | מה אמר המלאך המגיד למרן הבית יוסף? | התשובה המעולה היא על ידי עמל התורה | לימוד התורה מכפר אף על העוונות החמורים | האם תלמידי-חכמים ובני-ישיבות יתענו? | האם יש דין תלמיד-חכם בזמנינו?

התשובה המעולה היא על ידי עמל התורה

בספר שם משמאל (בנו של הגה"ק האבני נור זצ"ל, פרשת ויחי, עמ' שעו, וראה בהקדמת אגלי טל) כתב שימי השובבי"ם ת"ת הם זמן לתיקון החטאים, ויש שמתענים ועושים סיגופים, אך מוטב שיאמר כל אחד לנפשו, מוטב להשתעבד בביתה של תורה ולצמצם את כל מעשיו ותהלוכותיו שיהיו בדרך התורה ולא להשתעבד לתעניתים וסיגופים, כמו שהגיד הגה"ק מקוצק זצ"ל שההילוך בדרך התורה הוא הגדול שבסיגופים לגוף.

והרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ז"ע בספרו זרע קודש (פר' בא) כתב שבתקופת טבת גובר יסוד האש, הרומז לגבורות ולהתגברות התאוות, ועל זה תיקנו צדיקי הדור לשבור התאוות בזמן הזה, ולהחזיק בתורת ה' ויראתו, להמתיק גבורות האש, ולכן בתקופה זו של יסוד האש, מן הראוי לאחוז בדרכי התשובה, לתקן מידת יסוד ולבטל התאוות, ולהתחזק ביראת ה' על ידי התמדת התורה, כי זה עיקר התשובה, שהתורה נמשלה לאש (דברים לג ב, ירמיה כג ט) ומבטלת את כח היצר הרע, כמאמר רבותינו (קידושין ל ע"ב): "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין", ואש התורה מכבה את אש היצר הרע. ועוד, שהתורה נמשלה למים וכפי שאמרו (בבא קמא יז ע"א ופב ע"א, ע"ז ה ע"ב, ועי' מהרש"א תענית ז ע"א), אין מים אלא תורה, שנאמר (ישעיה נה א) "הוי כל צמא לכו למים", והמים שהיא התורה, מכבה את אש היצר הרע. ולכן קבעו וסדרו בתקופה זו סדר מיוחד, ונתנו סימן לכך, ש'שובבי"ם' בגימטריא ש"ס.

האם תלמידי-חכמים ואברכים ובני-ישיבות יתענו?

ועל כן, תלמידי חכמים, אברכים ובני ישיבות, לא יתענו, שכן אם יתענו, ימעיטו מלימודם, וכמו שכתב המאירי (בבא קמא צב ע"ב) שראוי לכל עוסק בתורה שלא יסגף עצמו בתעניות ללא צורך. ובשו"ע (סי' תקעא ס"א) כתב שתלמיד חכם אינו רשאי לישב בתענית, מפני שממעט במלאכת שמים, אלא אם כן כשהציבור כולם מתענים לא יפרוש מן הציבור. ומלמדי תינוקות של בית רבן, דינם כתלמידי חכמים, שאינם רשאים לשבת בתענית מפני שממעטים במלאכת שמים.

שאלה: כידוע אנו נמצאים בעיצומם של ימי השובבי"ם (שהם ראשי תיבות של פרשיות: שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים) ובשנה מעוברת נקראים 'שובבי"ם ת"ת' (תרומה תצוה). ורבים נוהגים לערוך בימים אלו תפילות ולומר תהלים, ויש שאף מתענים בימים הללו. האם תיקון זה נועד גם לתלמידי-חכמים, אברכים ובני-ישיבות, היושבים באהלה של תורה, והאם מותר להם להפסיק מסדר הלימוד הרגיל שלהם, כדי לקרוא תהלים ולהתענות?

מקור ענין ימי השובבי"ם

תשובה: מקור התענית בימי השובבי"ם הוא במנהגי מהר"ש (מנושטט - רבו של מהר"ל, רבינו יעקב מולין, שהיה לפני כש מאות שנה, ב'דור התפר' בין הראשונים להתרומת הדשן ומרן הבית יוסף, סי' תמד, וכן ב'דרשות מהר"ש סי' קיב) שנשאל מהר"ש מפני מה מתענין כשהשנה מעוברת, ואמר לפי שהשנה ארוכה יותר משנים אחרות, ויש זמן מופלג מתעניות שלאחר חג הסוכות שמתענים שני וחמישי ושני, לתעניות שני וחמישי ושני שלאחר חג הפסח, ולכן מתענים. גם בספר המנהגים - לרבי אייזיק טירנא (הגהות המנהגים, פורים, אות י) הביא מנהג זה. וכן בספר לקט יושר - תלמידו של התרומת הדשן (עמ' קטז) כתב בשבח ימי השובבי"ם, ובדבריהם נראה שעיקר התיקון בימי השובבי"ם היא בשנה מעוברת, כמו בשנה זו.

בספר מגיד מישרים - למרן הבית יוסף (פר' תרומה, וראה פר' בשלח), שם כתב דברים שאמר לו המלאך המגיד: "והנה היום השלמת ארבעים תעניות רצופים, כנגד ארבעים יום של יצירת הולד וכו', כיון שהיו ארבעים יום וגם היו בפרשיות השובבי"ם, נתקבלו, והנה עתך עת דודים", והיינו שעתה הוא עת רצון.

וכתב מרן החיד"א בספרו עבודת הקודש (צפורן שמיר סי' ו אות צח) בשם גורי הארז"ל שעיקר תיקון השובבי"ם הוא בשנה מעוברת. ובספרו ברכי יוסף (סי' תרפה) כתב שמנהג תעניות אלו הוא בכל השנים, אלא שבשנה מעוברת מתקן יותר, כמו שכתב רבי חיים ויטאל (שער רוח הקודש דרוש ג תיקון כז). ובספרו יוסף בסדר כתב מרן החיד"א לקרוא ספר אחד מתהלים בכל יום מימי השובבי"ם.

לימוד התורה מכפר אף על העוונות החמורים

השל"ה הק' (יומא, הלכות תשובה, אות מח) כתב בשם ספר חרדים (פרק ס"ה) שמצא בתוך ספרי המקובל האלקי חסידא קדישא הרב רבי יצחק לוריא אשכנזי ז"ל (-הוא רבינו האריז"ל) בספר אחד כתיבת יד, שם כתוב שכל מה שתמצא בדברי הראשונים תוכחות על עוון, סיגופים ותעניות לכפרת עוונות, לא נזכרו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל מי שיושב ועוסק בתורה וכל שכן שתורתו אומנותו ויודע דעת ויראת ה', זאת היא תקנתו, שלא יחלש ולא יתבטל מלימודו, אך יום אחד מן השבוע יתרחק מבני אדם, ויתבודד בינו לבין קונו, ותתקשר מחשבתו בו יתברך כאילו כבר עומד לפניו ביום הדין, וידבר לא-ל יתברך רכות, כאשר ידבר העבד אל רבו והבן אל אביו, אך לא יעשה סיגופים ותעניות. והביאו מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תקעא סק"א) ובספרו כסא רחמים (אבות דרבי נתן פרק ל).

והמשנה ברורה (ביאור הלכה סי' תקע"א ס"ב) הוסיף מה שכתב החיי אדם (כלל קלב סעי' מג) שאפילו מי שעבר עבירות ידועים, המבואר ברוקח (הלכות תשובה) ובכתבי האריז"ל שצריך להתענות לכפרה כמה וכמה ימים, אם תלמיד חכם הוא ותורתו אומנותו, אפילו בזמן הזה לא יסגף עצמו כל כך, רק שישב לפני ה' בלב שלם, ויבכה מקירות לבו, וילמוד יותר ממה שהיה רגיל, כי התורה היא מקוה טהרה, ונמשלה לאש, 'וכל דבר אשר יבוא באש, תעבירו באש וטהר' (במדבר לא כג), וימעט מכל התענוגים ויאכל כדי קיום הגוף שלא יחלש, כדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא יתברך, ולא ילך לסעודות וכל שכן סעודות של מריעות, ויקפיד בשמירת השבת בכל פרטיה ודקדוקיה (ע"ש).

גם הגאון רבי ישמעאל הכהן - לפני מאתיים חמישים שנה, בשו"ת זרע אמת (או"ח סי' פט) האריך בזה וכתב שאפילו החוטא בעבירות חמורות ידועות, אין לו לישב בתענית אם גורם לו ביטול תורה, ולא כדברי הרב ראשית חכמה שכתב (שער הקדושה פי"ז) שהחוטא בעריות וכיו"ב צריך לקבל עליו יסורים ותעניות אף על פי שיש בהם ביטול תורה, וכתב עליו הזרע אמת, שהנה הרב גדש סאה להחמיר כדרכו בכמה מקומות, ומי יאמין לשמועתו נגד כל שאר הגדולים, ואחר הסליחה רבה, לגודל חסידותו לא שביק מר חיי לכל בריה, וגם דבריו תמוהים. וכיון שאף בחוטא בחמורות, הקיל רבינו האריז"ל על ידי לימוד התורה, ודאי שיש לסמוך עליו, שהוא אילן גדול לסמוך עליו.

ובשו"ת יביע אומר (ח"א יו"ד סי' יז) כתב: ומי יתן והיה לבב כל חכמי דורינו שלא להטריח על בעלי תשובה יותר מדאי בסיגופים ובתעניות, אשר לרגלי החולשה האיומה כשל כח הסבל (עפ"י נחמיה ד ז), ולא יוכלו מלט מחולאים וסכנות ח"ו, ושמה ימנעו ולא יעשו תשובה. והלא עיקר התשובה היא עזיבת החטא, והתורה אגוני מגנא ואצולי מצלא (סוטה כא ע"א), ואין לך מדה טובה הימנה, והיא מכפרת אפילו על עבירות חמורות, וכמו שאמרו בגמרא (מנחות קי ע"א) שכל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם. וכן אמרו (ערכין טו ע"ב) שמכפרת על עוון לשון הרע, השקול כנגד עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. וכמו כן בעוונות החמורים הידועים, מסיים בזה"ק שהתורה מגינה ומכפרת עליו.

העוסק בתורה אינו צריך לדאוג כלל

ובספר שאלתות (שמועות מהגר"ח מוואלאז'ין, אות לה, וכן בכתר ראש אות קלג) מובא, ששאל הגר"ח מוואלאז'ין להגאון מוילנא, במי שנכשל כמעט בפשע בעוון ידוע רח"ל, והשיב שכשעוסק בתורה אין צריך לדאוג כלל, ואף על פי שבתיקונים ובספרי מוסר החמירו מאד בזה, מכל מקום בסוף המאמר בתיקוני הזוהר (תיקון כא וכב), נמצא דבר טוב למבין, שם כתוב, שאורייתא - 'אורך ימים בימינה', פירוש שהיא מצלת מן המיתה, 'ובשמאלה עושר וכבוד' - שמצלת מן היסורין הקשים כמיתה. והוסיף שספרי המוסר לא הביאו סיוע זה בספריהם, אבל כך הוא, שכאשר אדם עזב את חטאיו ועוסק בתורה, אינו צריך לדאוג עליהם.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סוף סי' נח, וח"ג מפתחות אהע"ז סי' רסח) הביא לשון הזוה"ק (רות, אות י"ב. וראה פר' ויקהל ריד ע"ב) "אבל בתיובתא שלימתא [-בתשובה שלימה] ואוליף אורייתא [-ולמד תורה], כולא ימחל ליה [-כל העוונות נמחלים לו]". וכתב, שמכאן מוכח דמה שכתוב בזה"ק (פר' ויחי, ריט ע"ב) דלא מהני תשובה לחטא זה, היינו בלא לימוד תורה, וכמו שכתוב בזה"ק (פר' נשא ח"ג קכב ע"א, והובא בראשית חכמה שער התשובה פ"ב) שבצירוף לימוד תורה נקרא תשובה עילאה.

האם יש דין תלמיד-חכם בזמנינו?

גם בזמן הזה יש דין תלמיד חכם, לפי ערך הדור. ואמנם הרמ"א (יו"ד סי' רמג ס"ב) כתב שהדין המבואר בירושלמי (בבא קמא פ"ח ה"ו, ופסקו הרמב"ם הלכות תלמוד תורה פ"ד ה"ב) שהמבייש תלמיד-חכם, קונסים אותו לשלם לו ליטרא זהב, אינו נוהג בזמן הזה, וביאר הרמ"א שאין בדורינו חכם לענין זה. ומקור דבריו מדברי התרומת הדשן (סימן שמא), וכן בשו"ת מהר"י וייל (סימן קסג) בשם רבו מהר"י מולין (-המהרי"ל). ועל פי זה כתב בספר חסד לאלפים (סי' רכד אות יב) שאין לברך ברכת 'שחלק מחכמתו ליראיו' בשם ומלכות על תלמיד-חכם בזמן הזה, אלא בלי שם ומלכות. אולם המהרי"ט (חושן משפט סימן מז) דחה סברא זו בשתי ידים וכתב שגם בזמנינו יש דין תלמיד חכם אף לענין הקנס של ליטרא זהב, והביאו הש"ך (יו"ד שם סק"א) ועוד אחרונים, שיש דין תלמיד חכם גם בזמן הזה.

ובספר חיי אדם (כלל קיה סי' ז) כתב שבזמן הזה אין להספיד לתלמיד-חכם בראש-חודש, מפני שאין לנו דין תלמיד-חכם בזמן הזה. מאידך, הוא בעצמו בספרו חכמת אדם (כלל קסט סי' ה) כתב להתיר הספד על תלמיד-חכם בין בראש-חודש ובין בחנוכה ופורים. וכך ההלכה, שגם בזמנינו יש דין תלמיד-חכם, ורק לענין קנס בליטרא זהב אין לנו בזמנינו. ועל כן, התלמיד-חכמים וכן האברכים ובני הישיבות, אם יתענו ימעטו מלימודם, ולכן ימשיכו בלימודם ביתר שאת וביתר עוז, ברציפות, ללא הפסקות, וזה יכפר להם על כל העוונות. ולא יבטלו מסדר הלימוד כדי לקרוא תהלים, אלא יתחזקו יותר בשמירת הלשון ובלימוד התורה בהתמדה וברציפות.

הקב"ה יזכה את כלנו לחזור בתשובה שלימה ונזכה לגאולה שלימה.

'פינת ההלכה' של מרן הראשון לציון שליט"א משודרת בכל יום שישי בשעה 15:45 - 'כאן-מורשת'

ניתן להאזין גם בקו 'בית יצחק': 0772-660-880 בשידור חי וחוזר

להנצחות (להצלחות, לרפואות ולעילוי נשמות) ולקבלת הגליון במייל: yk3121405@gmail.com | כל הזכויות שמורות